

Żerelik, Rościsław

Źródła do dziejów medycyny śląskiej w Archiwum Państwowym we Wrocławiu. Cz. 2

Medycyna Nowożytna 1/2, 121-124

1994

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z ARCHIWÓW I BIBLIOTEK

Rościsław Żerelik

Wrocław

Źródła do dziejów medycyny śląskiej w Archiwum Państwowym we Wrocławiu (cz. 2)

W inauguracyjnym numerze *Medycyny Nowożytnej* zaprezentowałem źródła archiwalne z zespołu „Akta miasta Wrocławia”¹, dotyczące najstarszych, głównie z okresu przedpruskiego, dziejów wrocławskiej medycyny. Po zajęciu miasta przez wojska pruskie Wrocław utracił samorządność, odzyskaną dopiero po reformach Steina i Hardenberga. Wśród wydziałów wrocławskiego magistratu na początku lat sześćdziesiątych XIX w. spotykamy także komórki zajmujące się problemami z zakresu opieki zdrowotnej i społecznej (Wydział do Spraw Biednych; Zarząd Szpitali i Majątek Szpitalnych). Później ukształtowały się 23 biura, z których I, Ia zajmowały się biednymi i lecznictwem biednych, II m.in. szpitalami i majątkami, VI m.in. łaźniami, VIII sprawami Czerwonego Krzyża i pomocą weteranom, XIII zakładami ubezpiecze-

¹ R. Żerelik, *Źródła do dziejów medycyny śląskiej w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*, „Medycyna Nowożytna. Studia nad historią medycyny”, t. 1, z. 1, 1994, s. 147–152.

niowymi dla inwalidów i chorych, XV domami biednych, fundacjami, zakładami profilaktycznymi i leczniczymi.

Omawianej niżej akta miasta Wrocławia z okresu przed 1945 r. ułożone są osobno dla starej i nowej registratury. Akta starej registratury (1553–1887) (omówione poprzednio) obejmujące 1919 j.a. usystematyzowane zostały w ramach 22 oznaczonych cyframi rzymskimi sekcji. Akta nowej registratury ułożone zostały według obowiązującego w okresie międzywojennym układu registratury, składającej się z 66 oznaczonych cyframi arabskimi sekcji.

Wśród 66 sekcji nowej registratury zespołu „Akta miasta Wrocławia” wiele zostało wytworzonych całkowicie przez wspomniane wcześniej wydziały i biura. W Sekcji 3 (Opieka społeczna) grupującej aż 2846 j.a. od II poł. XVII w. do 1945 r. znalazły się instrukcje dotyczące opieki, podział miasta na okręgi opiekuńcze, protokoły posiedzeń komisji ubogich, sprawy urzędników, w szerokim zakresie omówiono zagadnienie domów dla ubogich, łaźnie. Swoje miejsce ma tam także problematyka opieki nad więźniami i bezpieczeństwa w mieście, aresztantów i więziennictwa, więziennych zakładów leczniczych i rewizji w nich, higieny, domy i zakłady pracy dla ubogich, zagadnienia budowlane, hipoteczne, miscellanea, statystyka. Spotykamy tam ponadto akta gruntowe, spadkowe, rachunkowe. Wiele akt dotyczy plagi pijaństwa i walki z tym nalogiem, zakładów odwykowych oraz stowarzyszeń (Niemieckie Stowarzyszenie Niebieskiego Krzyża, Stowarzyszenie Walki z Alkoholizmem), wyznaniowych związków abstynentów – katolickich i ewangelickich, związków pomocy społecznej. Pomiędzy materiałami Instytutu Medycznego dla Ubogich odnajdujemy legaty, sprawy sporne, majątkowe i finansowe. Akta domów dla biednych zawierają zarządzenia władz, zagadnienia zarządu i wyposażenia domów (żywność, pościel, ubranie), materiały statystyczne i kasy dla starszych, inwalidów i chorych, całe archiwum domu opieki w Praczech Odrzańskich. Szereg jednostek mówi o funkcjonowaniu kuchni dla ubogich. Archiwalia z okresu I wojny światowej dotyczą m.in. problemów cudzoziemskich jeńców i chorych.

W sekcji tej szereg akt poświęconych jest działalności rozmaitych organizacji i związków, wśród których spotykamy: Ewangelicki Związek Biednych i Chorych, Związek „Concordia”, stowarzyszenia kobiece, żydowskie, wyznaniowe – ewangelickie i katolickie, stowarzyszenie „Pestalozzi”, a także materiały związków z innych miast (np. Legnicy). Jeszcze inne archiwalia z tej sekcji mówią o działalności Śląskiego Stowarzyszenia

Opieki nad Chorymi na Oczy, oddziałów towarzystw ogólnoniemieckich, Śląskiego Towarzystwa Jeńców, stowarzyszeń więźniów czy też opiekunek ubogich. Znajdują się tutaj także materiały informujące o fachowej literaturze z zakresu opieki zdrowotnej.

Dalsza grupa archiwaliów dotyczy likwidacji bądź działalności rozmaitych zakładów, m.in. kliniki dla umysłowo chorych, zakładu dla epileptyków, instytucji usytuowanych poza Wrocławiem, rozmaitych fundacji (np. Marienstift, Marthastift, St. Josephs-Stift) i domów (Haus Nazareth). Nieco akt mówi o atrakcyjności dla zdrowia dzieci i matek takich ośrodków jak: Cieplice, Lwówek Śląski czy Duszniki. Wśród innych zakładów spotykamy też akta szpitala w Ząbkowicach Śląskich, domów zakonu samarytanek niemieckich i innych zakładów zakonnych, a także szpitali: Wilhelma-Augusta, dziecięcego szpitala joannitów, zakładu diakoniss „Bethesda”, szpitala dziecięcego leczącego suchoty, zakładu „Bethanien”, szpitali w Wołowie, Wińsku (Św. Łazarza), Bytomiu. Jedna jednostka dotyczy kongresów międzynarodowych z lat 1910–1914 (nr 7531). W całym dziale spotykamy szereg akt dotyczących budownictwa, remontów, a także nieco akt odnoszących się do szkolnictwa miejskiego w zakresie opieki zdrowotnej.

Sekcja 5 (Lecznictwo, nry 8392–8637) grupuje archiwalia z lat 1742–1940 informujące o organizacji służby zdrowia, personelu służby zdrowia (położne, urzędnicy szpitalni, lekarze i pielęgniarki, fizycy miejscy), aktach zakładów leczniczych i klinik (m.in. plany zakładów), przywilejach aptecznych i aptekach, zarządzeniach w sprawach sanitarno-policyjnych, prostytucji, zagrożeniu epidemiologicznym (cholera). Są tam ponadto materiały dotyczące budownictwa szpitalnego i remontów, szkolnictwa medycznego i działalności komisji sanitarnych.

Zagadnienia domu pracy i szpitala więziennego znalazły miejsce w ramach Sekcji 14 (Zakłady karne, nry 13631–13715). Akta te dotyczą głównie spraw budowlanych, personalnych, rachunkowych i statystycznych.

Wśród archiwaliów sądowych (Sekcja 17) jedna jednostka Sekcji dotyczy działalności fizyka policyjnego.

Problematyce szpitalnictwa wrocławskiego poświęcona jest cała Sekcja 34, licząca 1228 j.a. Zgromadzone tam akta z lat 1598–1944 instytucji miejskich, szpitali: Św. Trójcy, Św. Bernarda, Św. Ducha, 11000 Dziewic, Św. Hieronima, katolickiego szpitala Św. Anny, opiekuńczych zakładów mieszczańskich, fundacji mieszczańskich, fundacji Claassena i innych dotyczą spraw hipotecznych, administracji i zarządzania, legatów, daro-

wizn, spraw sądowych, budownictwa i remontów, budżetu, wyposażenia, urbarzy.

Akta Sekcji 35 (Majątki Szpitala Św. Trójcy, nry 28475–28585) dotyczą administrowania i zarządzania majątkami w Borku, Klecinie, Krzykach i Swojczycach. Są tam materiały mówiące o zastawie majątków, sprzedaży, urbarzach, cegielniach, lasach, karczmach i gruntach.

Działalność szpitali i fundacji dziecięcych znalazła swoje miejsce w ramach Sekcji 37 (nry 28664–29161). Akta tam zgromadzone, z lat 1439–1944, informują o działalności Dziecięcego Instytutu Wychowawczego, Domu Sierot, Fundacji cesarza Wilhelma, szpitalach ewangelickich i katolickich, licznych fundacji. Tematyka tych koncentruje się głównie wokół zarządzania i wyposażenia szpitali, administrowania, spraw personalnych, spraw budowlanych i remontowych, legatów, rewizji rachunkowości.

Bardzo cenne archiwalia statystyczne znajdują się w Sekcji 43 (Statystyka). Dotyczą one zakładów leczniczych (nry 32967–32969), gruźlicy w latach 1905–1937 (nr 32995), kas chorych i pogrzebowych, okręgów medycznych, biednych i domów opiekuńczych, szpitali, a także stosunków klimatycznych w latach 1938–1944.

Cała Sekcja 47 (nry 33748–33873) dotyczy działalności szpitala im. Wenzel Hankego. Są tam akta administracji szpitala, budowlane i remontowe, gospodarcze i personalne. Akta te pochodzą z lat 1870–1943.

Podobna problematyka znajduje się w aktach Sekcji 48 (Miejski Zakład Leczniczy dla Umysłowo Chorych, nry 33874–34061) z lat 1820–1941. Znajdujemy tu ponadto sprawy związane z zagrożeniem cholerą i statystyką.

Sekcja 54 (Schronisko dla ozdrowieńców im. dra Wiktora Friedländera w Świniarach, 35108–35162) gromadzi akta dotyczące zarządzania i administrowania schroniskiem, personelu, wizytacji, budżetu, spraw budowlanych i hipotecznych z lat 1887–1934.

Nieco archiwaliów dotyczących medycyny i opieki zdrowotnej znajdziemy także w aneksach do zespołu „Akta miasta Wrocławia” (po nrze 35953). Są tam m.in. sprawy szpitali, sprawozdania, zagrożenie cholerą w 1851–1852 roku, akta lazaretu dla chorych na cholerę.

Dokonany powyżej ogólny przegląd zawartości zespołu „Akta miasta Wrocławia” zakończył kwerendę wśród ksiąg i akt, wytworzonych przez rozmaite wydziały i biura magistratu wrocławskiego.